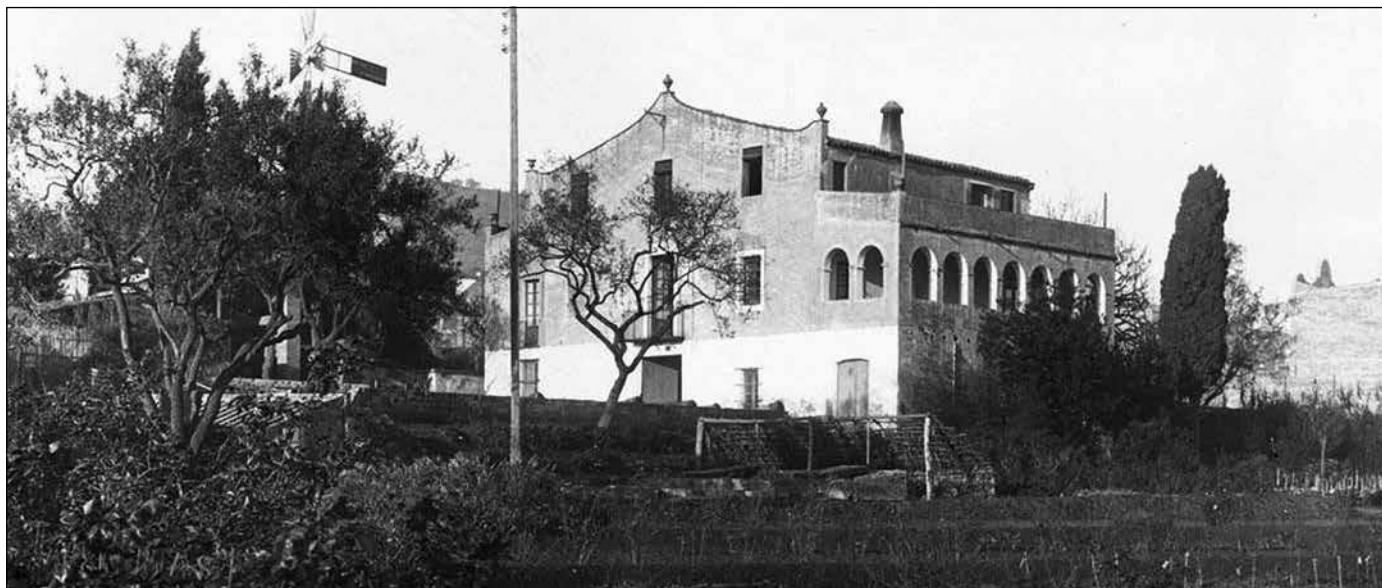

La premsa de Barcelona ha publicat darrerament diverses notícies sobre el futur de can Garcini. Aquesta antiga propietat rural ha arribat (tot i que retallada) als nostres dies. Els seus propietaris, la família d'Alòs-Moner, l'han mantinguda al llarg de diverses generacions, fins que la vengueren el 2005 a una empresa del constructor Nuñez i Navarro. Cinc anys després, aquesta família abandonà definitivament la propietat. El veïnat de la zona, preocupat pel futur de la masia i dels jardins, demanà a l'Ajuntament que destinés aquest espai a equipaments públics. Es creà la Plataforma Salvem Can Garcini per difondre aquesta reivindicació. Després de llargues negociacions, a mitjans de 2014, el consistori barceloní aconseguí arribar a un acord amb Núñez i Navarro pel qual es farà una permuta d'uns terrenys municipals (situats al costat del parc de l'Oreneta) per dues finques propietat del constructor: can Ripoll, a Sarrià-Sant Gervasi, i can Garcini, al Guinardó. Ha estat i segueix sent un procés complicat, però esperem que arribi a bon port. Les ratlles que segueixen volen donar a conèixer la història d'aquesta masia i ressaltar el seu valor patrimonial.

Can Garcini i els Alòs

Història d'una masia i d'una antiga família del Guinardó

La masia de can Garcini a començaments del segle XX, amb els camps que la rodejaven a ple rendiment. Es pot veure el molí de vent

Joan Corbera

La finca de can Garcini estava formada, des de mitjans del segle XVIII, per dues peces de terra. La primera peça ocuparia avui, més o menys, l'espai que dibuixen els carrers Xiprer, passeig Llívia, Teodor Llorente i passeig de Maragall (a partir d'ara l'anomenarem **peça 1**). La segona estaria delimitada pels carrers Xiprer, Escornalbou i passeig de Maragall, aproximadament (l'anomenarem **peça 2**). Els dos terrenys eren contigus i el primer quedava al nord respecte del segon.

El camp de la Trinxera

Aquestes dues propietats estaven situades en un lloc conegut antigament com el camp de la Trinxera i esdevingueren per emfiteusi (és a dir, per establiment concedit per un senyor alodial) una propietat útil de Joan Gordi o Guàrdia, un pagès de Sant Martí de Provençals d'origen francès (el nom originari probablement seria *Gaurdie*). Mirem com va anar aquest procés.

Peça 1. La documentació més antiga que he pogut consultar sobre can Garcini és una escriptura de venda del domini di-

recte d'un terreny, realitzada el 2 de març de 1701, entre Engràcia Torruella (vídua de Ferran de Fivaller i de Pol) i el seu fill Miquel de Fivaller i Torruella a favor de Pere Solà i Armengol. Els Fivaller eren una nissaga molt antiga ennoblida a mitjans del segle XVII. En Pere Solà era un ric pagès de Sant Andreu de Palomar que tenia la casa pairal a la barriada de Vilapicina. Es tracta d'una peça de terra d'una mujada i tres quartes (8.569 m² aproximadament). El 6 de setembre de 1739, Pere Solà va establir en emfiteusi en aquest terreny a Joan Gordi, amb un cens de 10 lliures a pagar anualment per la Mare de Déu d'agost. En Gordi hi plantà arbres i s'hi va fer construir una casa gran i altres dependències.

Peça 2. Un tal Pau Armengol, parent d'en Pere Solà (el propietari de la peça 1), tenia des de feia temps un terreny contigu a l'anterior, que mesurava cinc quartes (6.121

m²). El gener de 1750 en Pau va donar en emfiteusi aquest camp al mateix Joan Gordi, de manera que aquest pagès disposava de dues peces de terreny que mesuraven, en conjunt, quasi una hectàrea i mitja (14.690 m²), espai que conformarà la futura propietat de can Garcini. Per aquesta segona peça, Joan Gordi havia de pagar un cens de 8 lliures el mateix dia de la Mare de Déu d'agost.

El 13 d'agost de 1755, Pau Armengol va vendre el domini directe de la segona peça de terra a un carnisser de Barcelona, de nom Josep Roig i Prats. En Joan Gordi, però, continuà tenint-ne el domini útil. A la mort del carnisser, va heretar el camp la seva esposa, Isabel Barrasseta, la qual, per pagar els deutes del seu marit i les cerimònies fúnebres, va haver de vendre'l i el comprà el fill d'en Joan Gordi, de nom Bartomeu, que esdevingué propietari en "pur, lliure i franc alou" i deixà de pagar censos. Això s'esdevingué el 2 d'octubre de 1773 i el preu de la venda va ser de 135 lliures barcelonines.

Bartomeu Gordi es va casar amb Eulàlia Basté i tingueren tres fills: Teresa, Josepa i Joan Gordi Basté. La primera filla es va casar el 1783 amb Pere Miralles Basté, pa-

El 6 de setembre de 1739, Pere Solà va establir en emfiteusi a Joan Gordi amb un cens de 10 lliures

gès (possiblement eren cosins), mentre que l'altra germana es va comprometre amb Josep Cussó, també pagès. Els lligams matrimonials mostren l'estreta relació dels Gordi amb la gent de les masies veïnes, cosa ben normal a l'època.

La vida de pagès era dura. Si les collites no acompanyaven, els deutes augmentaven. A part dels censos que havien de pagar i altres impostos, com el cadastre, la família Gordi va fer diverses inversions: la construcció d'una casa i la plantació d'arbres fruiters a la primer peça de terra, i la transformació en vinya de la segona peça. Per altra banda, el 1773, com ja hem vist, compraren tots els drets senyorials de la segona peça. I per si no fos prou, el 1783 donaren un generós dot a la seva filla Teresa quan es va casar amb Pere Miralles: 150 lliures en metàl·lic i dues caixes de núvia de fusta de roure plenes de roba. S'havia de quedar bé.

Totes aquestes operacions econòmiques es feren a base de demanar préstecs. Per fer front a les reclamacions dels seus creditors, cada vegada més urgents, Bartomeu Gor-

Els lligams matrimonials mostren l'estreta relació dels Gordi amb la gent de les masies veïnes, cosa ben normal

di s'acollí a una fórmula gens estranya en aquell moment. El 21 de desembre de 1787 va vendre i imposar un nou cens sobre les seves propietats, de manera que rebia uns diners a condició de pagar uns nous censos a partir d'aquell moment. Tindria liquiditat però les càrregues s'incrementaven.

La cosa va anar així. A mitjans de 1786 un ric comerciant de Barcelona, Lluçia Quadrades, al morir sense successors, va ordenar en testament la creació d'una Causa Pia amb un capital de 5.000 lliures. Els marmessors d'aquest testament havien de treure rendiment del capital per poder-lo esmerçar a les diverses Causes Pies que havien d'emprendre. Per aquesta raó, concediren 1.300 lliures a Bartomeu Gordi i aquest assumia un nou cens anual de 36 lliures a l'any. La primera peça, que era domini directe de Pau Solà i Umbert (fill de Pere Solà i Armengol), va haver de suportar a partir d'aquell moment un domini intermedi de la Causa Pia, fet que significava doblar el cens a pagar: 10 lliures per a Pau Solà i 10 lliures més per a la Causa Pia. Pel que fa a la segona peça, en Bartomeu va passar de no pagar res, ja que ell en tenia el domini directe, a haver de pagar 26 lliures anuals a la Causa Pia, que a partir d'aquell moment ostentava el domini directe de la terra. En resum, Bartomeu Gordi va rebre 1.300 lliures, però passà de pagar 10 lliures anuals de cens a pagar-ne 46, quasi cinc vegades més.

VOCABULARI

De cara a facilitar la lectura del text, adjuntem un petit vocabulari de mots antics, fora d'ús actualment.

■ En primer lloc, alguns conceptes fonamentals sobre la propietat. **Emfiteusi.** Contracte pel qual un senyor (sovint religiós, noble o ciutadà honrat) dóna a una altra persona (l'emfiteuta) el domini útil d'uns béns immobles, tot retenint-ne el domini directe, a canvi d'un canon, cens o prestació. Les escriptures notariales parlen sovint d'un senyor que *estableix* a un emfiteuta en un terreny determinat. Aquest sistema és molt antic, amb orígens que es remunten a l'inici de la cristianització de Catalunya i s'ha mantingut fins a finals del segle XIX. Tot això significa que sobre un mateix bé hi havia diversos nivells de propietat compartida: a dalt de tot, el *domini directe* (o alodial); a un segon nivell (no sempre) el *domini intermedi*; a un darrer nivell, el *domini útil*, vinculat a la persona que cuida la terra. Hi havia altres drets senyorials viculats a l'emfiteusi:

Lluïisme. Dret del senyor directe a percebre una quantitat cada vegada que l'emfiteuta ven a una altra persona el seu domini útil.

Fadiga. Dret de prelació que té el senyor directe d'adquirir els terrenys donats en establiment a un emfiteuta quan aquest els vol vendre a una tercera persona.

■ Un seguit de paraules serveixen per denominar categories com mesures, pesos, monedes... El més curiós és que sovint un mateix mot designa alhora diverses d'aquestes categories **Mujada.** Mesura agrària antiga equivalent a 4.896,5 m². Aquesta era l'extensió de terra que es considerava que podien llaurar un parell de bous en un dia. Es subdivideix en dues quarteres. Una quater a equival a dues quarts i una quarta a quatre mundines.

Lliura. Sistema comptable molt antic que servia en les transaccions econòmiques. Va estar actiu fins a l'arribada de la pesseta: una lliura equivalia a mitjans del segle XIX a 2,66 pessetes. La lliura es dividia en 20 sous, i un sou en 12 diners. Aquestes unitats eren comptables però monetàries. A l'hora de pagar s'utilitzaven tota mena de monedes corrents: croats, rals, maravedís...

En Bartomeu Gordi va veure passar aquestes 1.300 lliures per davant del nas sense tocar-ne ni una. Aquests diners serviren per pagar els deutes antics. La xifra més important, 957 lliures, varen anar a la butxaca de Joan Casas, un pagès que havia prestat diners tant a ell com al seu pare, en Joan Gordi. Una altra part, 343 lliures, les va cobrar Francesc Condamina, mestre d'obres, per la casa que els havia construït.

L'economia familiar no va millorar. Aviat necessitaren nous préstecs i deixaren de pagar els censos. Les xifres vermelles no els deixaven viure. El 1796 va morir en Bartomeu Gordi i deixà a la dona i als fills una herència enverinada. Arribaren a finals dels segle XVIII amb la corda al coll. Seixanta anys de fer de pagès només havien servit per acumular deutes. Quina vida més dura! Només els quedava uns sortida: vendre-ho tot.

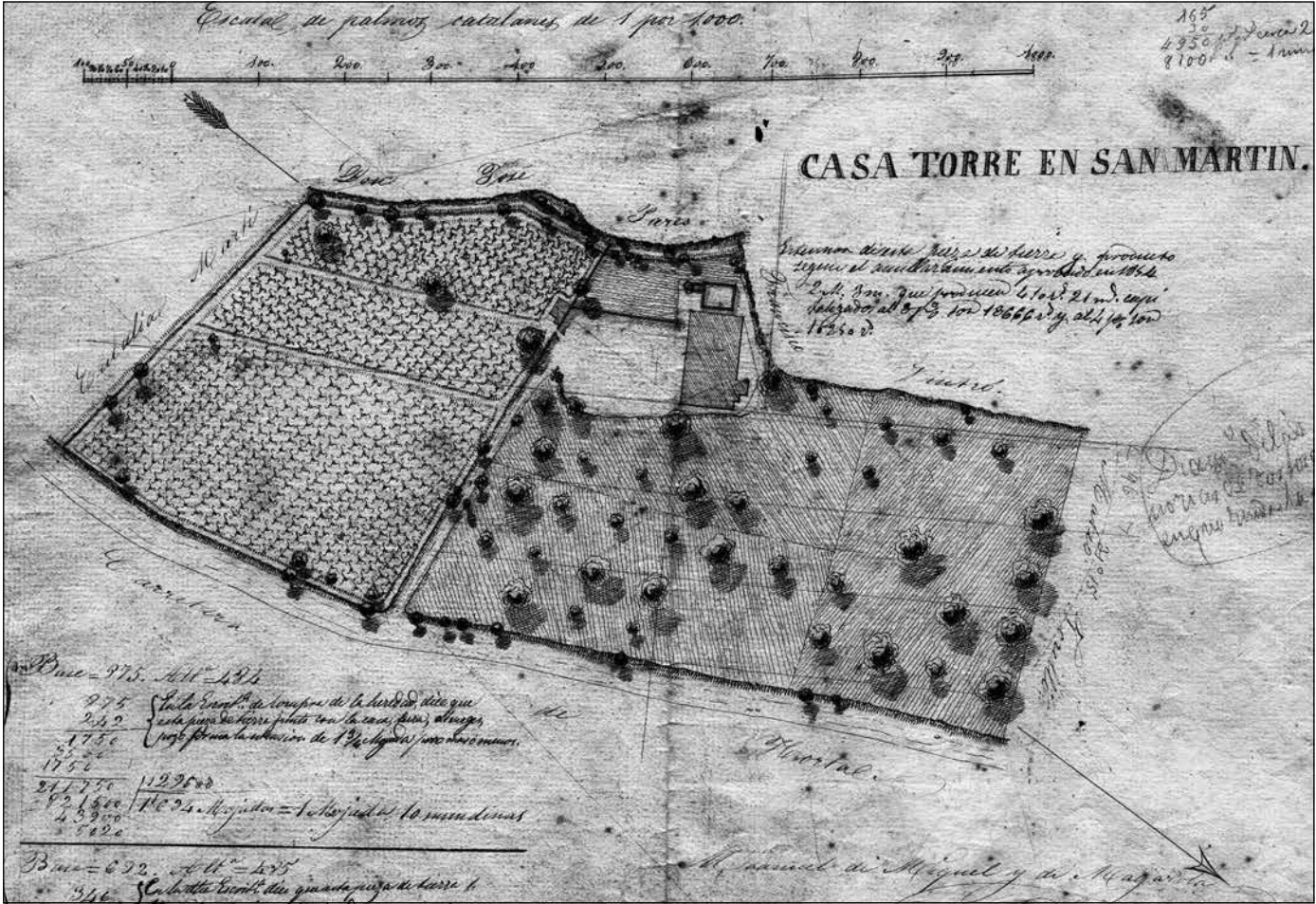
La torre de la Concepció

El 4 de juliol de 1802, els Gordi vengueren la propietat a Josep Gaietà Garciny de Salomó, alcalde major i tinent del corregidor de Barcelona, dos títols provinents de l'administració borbònica. Aquest personatge vivia en un ambient molt castellanitzat i el seu nom acabà sonant Garcini: la *y grega* final es va convertir en una *i llatina*. Així és com ha arribat fins els nostres dies.

La venda es va fer per 4.341 lliures, 2 sous i 7 diners, una xifra molt respectable. Per la primera peça i la casa, Garcini va pagar la major quantitat, 2.984 lliures i per la segona, 1.357 lliures (en números rodons). El comprador, però, es va reservar 3.534 lliures per pagar els creditors que reclamaven algun deute a la família Gordi: censos no pagats, préstecs rebuts, obres, notaris, advocats... De tots aquests deutes n'hi ha un de ben curiós. La vídua, Eulàlia Basté, apareix a l'escriptura com a venedora i com

El 4 de juliol de 1802, els Gordi vengueren la propietat a Josep Gaietà Garciny de Salomó, alcalde major de Barcelona

a creditora alhora. Al segle XVIII, el matrimoni era una institució basada més en interessos econòmics que no pas sentimentals. Els capítols matrimonials omplien moltes pàgines on es definien tots els drets i deures de cada una de les parts. L'Eulàlia Basté, quan es va casar amb en Bartomeu Gordi, va aportar un dot de 250 lliures. Al morir en Bartomeu, l'Eulàlia va heretar com a tenutària del seu marit. Aquesta paraula, tenutària, quasi oblidada actualment, tenia molt significat en aquella època. El mot deriva de tenuta, un concepte que defineix d'aquesta manera l'Enciclopèdia Catalana: "Institució peculiar del dret familiar català

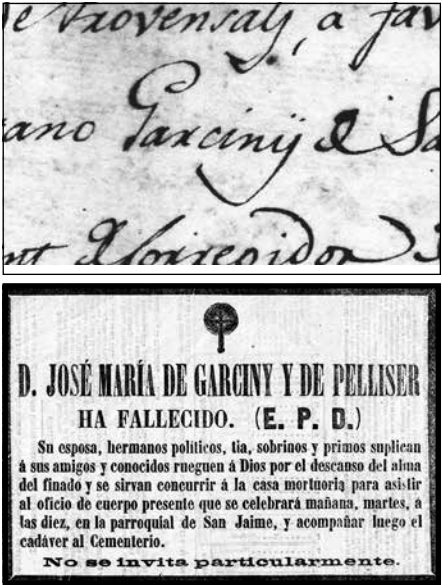

Dibuix de 1854 amb els camps i la casa de can Garcini. A l'esquerra hi havia la vinya (la peça 2) i a la dretra, la casa i un camp (peça 1)

que atribueix a la vídua i successivament als fills que siguin hereus de la mare la possessió i l'administració de tots els béns del marit, mentre no li sigui restituit el dot i mentre no li sigui pagat l'escreix". La tenutària era aquella persona que tenia una tenuta, com el cas de l'Eulàlia Basté. Per això, ella reclamava la quantitat de 300 lliures, per tal de recuperar les 250 lliures del dot, més 50 lliures gastades per subvenir a les necessitats familiars.

Pagades totes les quantitats anteriors, només restaren de la venda unes 800 lliures, que s'havien de destinar als capítols matrimonials de la segona filla, Josepa Gordi Basté, i a la seva neboda, Eulàlia Miralles Gordi, hereva de la seva mare que ja havia mort, la Teresa Gordi Basté. El fill, Joan Gordi Basté, menor de 25 anys en el moment de la venda, es quedaria amb la resta. Aquest jove havia deixat la feina de pagès i treballava d'esparter. La transferència de gent del camp cap als oficis era un fet cada vegada més freqüent a inicis del segle XIX.

Un cop feta la compra, Garcini esdevingué el propietari útil de les terres i edificacions del camp de la Trinxera. Hagué de reconèixer, però, els drets senyorials de la Causa Pia i els de Pau Solà i Umbert. Per tant, els havia de pagar els censos anuals (les 46 lliures). A més, cada vegada que hi havia una venda entre emfiteutes, els propietaris

Adaltllegim Garcini. Lays'escriuamb i + j, una forma habitual a l'època. A sota, l'esquela de Garciny i Pellisser, el fill

directes rebien uns diners, un dret anomenat *lluïisme*. Per aquest concepte, Garcini va pagar a la Causa Pia 239 lliures 12 sous, i a Pau Solà i Umbert 49 lliures, 14 sous i 10 diners. En total, la quantitat desemborsada era elevada. Això no impedí al nou propietari esmerçar una bona suma de diners en millorar la finca: la construcció de terrats i galeries, convertint l'antiga masia en una torre senyorial, donant-li l'aspecte que po-

dem veure actualment. També va construir una capella dedicada a la Concepció.

Un més després de la compra, Garcini aconseguí del bisbe de Barcelona, Pedro Dias de Valdés, l'autorització per edificar una capella sense campanar. Un any més tard, el 20 d'agost de 1803, li donaren permís per celebra-hi la missa. Podien assistir a l'ofici religiós els familiars, hostes i servents de la família Garcini, però estava prohibit l'accés als altres pàgesos de la zona per tal de no competir amb la parròquia de Sant Martí. Per això no podien tenir campanes. L'existència d'aquesta capella motivà que la finca fos coneguda amb el nom de torre de la Concepció. La Guerra del Francès (entre 1808 i 1814) va causar molts perjudicis a les masies del Guinardó. Probablement can Garcini també va quedar afectada, cosa que obligà a reconstruir algunes parts de l'edifici, com per exemple la capella. Per aquesta raó, al maig de 1816, el bisbe de Barcelona Pablo de Schar va renovar l'autorització per dir-hi missa.

Garcini estimava molt la seva finca de Sant Martí de Provençals, com a lloc de descans enmig del camp. Per consolidar la seva propietat, el 22 de març de 1806 va redimir els censos de la Causa Pia, retornant les 1.300 lliures que havia rebut Bartomeu Gordi. D'aquesta manera ell esdevenia senyor directe i alodial de la propietat, excepte pel que fa als censos deguts a Pau Solà i

Umbert referents a la primera peça, que no s’extingiren fins molt més tard. A la planta baixa de l’edifici hi vivia el masover on hi guardava les eines del camp. La segona era reservada als senyors.

La torre Garcini

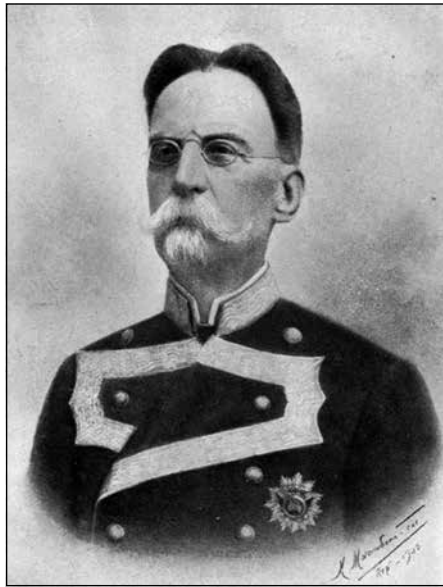
Per raons que no coneixem, el dia 1 de novembre de 1822 Josep Gaietà Garcini de Salomó, “Magistrat honorari de esta Audiencia territorial de Barcelona”, com es pot llegir a l’escriptura, i el seu fill, Josep M. Garcini i Pellicer, vengueren la propietat a Salvador Mas i Riber, “metge dels exèrcits”, com diu el mateix document. El nom oficial del lloc era torre de la Concepció, però la majoria de la gent ja la coneixia com casa Garcini, el nom que s’imposarà fins els nostres dies. Els venedors es reservaren, però, la segona planta de la casa i els terrats, elements que quedaren exclosos de la venda. El doctor Mas i Riber va pagar la quantitat de 3.000 lliures per la compra, una xifra molt inferior a la invertida al seu dia pel senyor Garcini. A l’escriptura de venda s’hi descriuen les instal·lacions de la finca: “... una Casa gran ab sa Galeria, Capella pública, Era y diferents Oficinas y estada per lo Masover adjunt los Safareigs ab son Pou...” També especifica el document que la vinya s’ha perdut i ara només és terra campa, és a dir apta per el cultiu de llegums i gra. En aquest sentit, la finca havia perdut valor. Potser la desaparició de la vinya es degué als estralls de la guerra del francès. No ho sabem. Com en la venda anterior, Pau Solà va rebre la quantitat de 30 lliures en concepte de lluïsmes.

Durant quasi quatre anys, els Garcini continuaren disfruitant de la segona planta de la torre. El 13 de juliol de 1826, però, acabaren venent-la també al doctor Mas pel preu de 350 lliures. La família Garcini abandonava definitivament la finca, encara

Can Garcini, gràcies a Maria Manuela de Magarola va renéixer. Es varen fer moltes millores a la casa i es replantà la vinya

que es mantingué el seu nom. Qui recollia sempre alguna benefici de les vendes era Pau Sola, que en aquest cas va ingressar pel lluïsmes 23 lliures.

Salvador Mas i Ribé va mantenir la propietat pocs anys. El 28 d’octubre de 1828, can Garcini va passar a les mans de Joan Puiggarí, notari i causídic (advocat) de la ciutat de Barcelona. La venda es va dur a terme per 3.000 lliures. Per raó de senyoria, Pau Solà va rebre 100 lliures en concepte de lluïsmes i de censos no pagats. El escrits que he pogut consultar deixen entreveure que la finca anava perdent valor pel descuit dels

Lluís Ferran d’Alòs i de Martí i la seva esposa, Gertrudis de Dou i de Moner

seus propietaris. Mas va vendre per saldar diversos deutes que havia contret.

El pas següent és el més curiós d’aquesta sèrie de vendes. El 31 de gener de 1832, Joan Puiggarí va permutar can Garcini per una finca situada a Sarrià, al lloc de les Corts, propietat de Maria Manuela de Magarola i d’Àrdena, muller del marquès de Blondel, Felip Ignasi de Miquel i de Blondel. Aquesta senyora oferia en permuta una peça de terra campa d’unes tres mujades (similar a can Garcini) amb una casa dotada de cup i premsa per fer vi. Aquest terreny i casa de Sarrià tenien menys valor que el de Sant Martí de manera que la senyora Magarola, a part de la permuta, va haver-hi d’afegir 1.150 lliures. Han passat 182 anys des d’aquests fets, i ara, a l’any 2014, també es parla d’una permuta entre uns terrenys de Sarrià (municipals) per la finca de can Garcini (de Nuñez i Navarro). De Sarrià a Sant Martí i ara de Sant Martí a Sarrià. La vida és realment sorprenent!

Can Garcini, gràcies a Maria Manuela, va renéixer. Es varen fer moltes millores a la casa i es replantà la vinya. D’aquesta època, es conserva un interessant document amb l’estat de comptes on s’hi detallen, mes

per mes i any per any fins a 1840, les diverses inversions dutes a terme, amb el preu de cadascuna d’elles. Els apunts, escrits en català, els va fer el marquès de Blondel i s’inicien amb el següent prefaci: “Estat de lo que yo iré pagant de obras en la torre anomenada de la Concepció, vulgarment coneguda per Casa Garcini, propia de ma muller Dª Manuela de Magarola situada en lo terme de St. Martí de Provensals, com y així mateix del gasto de plantar una Viña y son conreu situada al devant de dita Casa”. Llegint aquest papers es pot saber el que costaven els jornals, els fems, els ceps... així com les obres fetes a la casa.

El 1859 va morir Maria Manuela de Magarola sense fer testament. Després d’un llarg plet, el 28 de maig de 1866 un jutge atorgà a Manuel de Miquel i de Magarola, fill únic, tots els drets sobre els béns de la seva mare. Manuel era un home solter de poca salut. A finals de febrer de 1882, quant tenia cinquanta anys, va fer testament, en el qual llegava les terres i la casa de la torre Garcini al seu nebot Lluís Ferran d’Alòs i de Martí. Va morir el 9 de març de 1882. El nou propietari va registrar la finca on s’especifica: “... una finca compuesta de la casa señalada de nº diez, llamada casa Garcini y antiguamente torre de la Concepción...” Reconegué el cens de 10 lliures, equivalents a 26,66 pessetes segons detalla el document, que per la Mare de Déu d’agost havia de pagar a Maria Solà i Fatjó, filla de Pau Solà i Umbert, mort el 1834.

Els Alòs de can Garcini

La finca inicià una nova etapa que la duria fins els nostres dies. Lluís Ferran d’Alòs va néixer a Madrid el 15 de febrer de 1839 i es casà amb Gertrudis de Dou i de Moner el 1863, a Montserrat. Fou advocat i historiador, especialista en temes d’heràldica. Va ser el cinquè fill de deu germans, cosa que comportà que el títol de marquès d’Alòs anés a parar a les mans del seu germà Josep Joaquim, més gran que ell. Gràcies a la seva pietat i a la de la seva muller, el papa Lleó XIII els concedí el títol de marquesos de Dou. Els Alòs eren personatges importants, però els Dou no es quedaven curts. A la guerra de Successió els Dou ocuparen càrrecs a l’administració austriacista i cent anys després un altre Dou ocupà la presidència de les Corts de Càdiz.

Però centrem-nos en la família Alòs. La història de Catalunya recorda diversos Alòs des de l’edat mitjana. La branca que ara ens interessa té el seu origen a Moià al segle XVI, en una família de cavallers. Allà hi va néixer el 1617 Joan d’Alòs i Serradora que es distingí pels seus estudis de medicina a la Universitat de Barcelona i ocupà càrrecs importants, entre els quals el de metge del Rei al Principat de Catalunya. El seu hereu, en Joan d’Alòs i de Ferrer (1653-1720) es

dedicà als estudis de Dret i tingué una vida molt agitada. Es distingí per la seva fidelitat borbònica durant la guerra de Successió. Va patir persecució el 1705, amb l’arribada dels Àustries, i ocupà llocs rellevants després de la victòria borbònica. Un personatge molt conegut va ser el seu fill, Antoni d’Alòs i de Rius (1693-1780), ajudant de camp del duc de Berwick durant el setge de Barcelona, el 1714. Seguí una brillant carrera militar i obtingué el títol de marquès d’Alòs en agraïment als serveis prestats a la corona. Els seus successors seguiren tots la carrera militar: el seu fill, Josep d’Alòs i

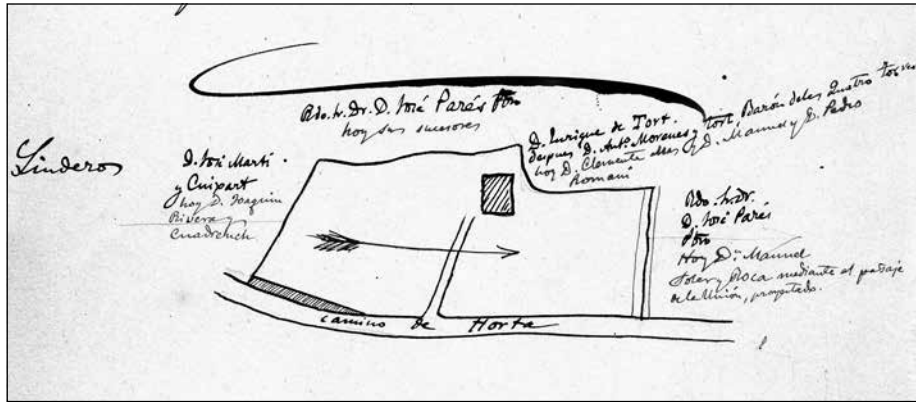

Gertrudis de Dou, molt anciana, rodejada dels seus vuit fills vius: a dalt, Joaquim, Ramon, Josep, Montserrat i Xavier; a baix, Manuel, Francesc i Ignasi. Foto d’inicis dels anys vint

de Bru (1730-1800), el seu nét, Josep M. d’Alòs i de Mora (1765-1844) i el seu besnét, Lluís Carles d’Alòs i López de Haro (1805-1867). La següent generació ja és la de Lluís Ferran d’Alòs i de Martí, el propietari de can Garcini, el qual preferí la universitat a les casernes.

L’opció per la cultura serà la senya d’identitat de les noves generacions. A pesar d’una mentalitat conservadora, amb arrels borbòniques i de tendència carlina en molts d’ells, varen participar en societats literàries que utilitzaven el català a mitjans del segle XIX. Un exemple és la Societat Pírica, de la qual en formaven part cognoms tan significatius com Dou, Alòs, Magarola, Ferran, Sentmenat, Ponsich, Delàs, Senillós i altres. Aquesta societat va generar una producció literària, al marge de la renaixença, que posa en dubte la decadència que s’atribueix a la llengua catalana al segle XIX. La família Alòs ha conservat fins els nostres dies una interessant documentació de la Societat Pírica que encara s’està estudiant. Molta documentació familiar, fins a la segona meitat del segle XIX, està escrita en català, incloent-hi la majoria d’escriptures.

Lluís Ferran d’Alòs no descuidà l’aspec-

Dibuix de 1900 amb les propietats de l’entorn de can Garcini i el camí d’Horta

Dibuix de 1900 amb les propietats de l’entorn de can Garcini i el camí d’Horta

El 25 de juny de 1896, el marquès de Dou va comprar els censos de la primera peça que pertanyien a la família Solà

te rural de la finca. El 24 de desembre de 1882 arrendà les terres al pagès Jaume Mir i Montaner per la quantitat de 225 pessetes anuals. El 1888 instal·là un molí de vent. El 1891 l’arrendatari era Eusebi Mir i Montaner amb un lloguer de 370 pessetes. Quatre anys després trobem a Joan Renom i Torrens cuidant les terres. A començaments d’agost de 1904, Isidre Puigdomènech i Rovira es va fer càrrec de les terres que es dedicaren a jardineria en bona part. El seu fill, l’Isidret, va fer la mateixa feina al costat de la seva dona, la Gracieta, fins que les terres s’urbanitzaren.

Per altra part, el 25 de juny de 1896 el marquès de Dou va comprar el censos de la primera peça que encara pertanyia en domini directe a la família Solà. Una nota que s’ha conservat a l’arxiu familiar diu el següent: “Queda redimido según escritura autorizada por D. Joaquin Dalmau, notario

de Barcelona, fecha de hoy 25 junio 1896 mediante la entrega al Sr. Rosés de 500 pesetas por el capital, y además por la prorrata de 314 días de la pensión que hubiera vencido en 15 agosto le he pagado 17 pesetas 17 céntimos”. Francesc d’Asís Rosés i Solà, el venedor dels censos, era fill de Josepa Solà i Fatjó, nét de Pau Solà i Umbert, tantes vegades citats al llarg d’aquestes ratlles. Pau Solà va ser un personatge molt conegut al seu temps. El baró de Maldà parla d’ell diverses vegades al seu dietari *El calaix de sastre*, a les pàgines dedicades al “Col·legi de la bona vida”: “Hem eixit junts a passejar dret a casa d’En Solà, i des d’allí al poble de Sant Andreu... Ha comparagut lo bon Pau Solà, amb sa estimada dona... Junts nos en tornàrem a casa, formant una gran quadrilla, havent anat en certs passos uns tras d’altres per no caure a alguns bassals d’aigua bruta i fangueres... Jo m’asseguri del braç d’En Pau Solà, que amb lo bastó en l’altre m’ani amb ningun peril de caure”. Això succeïa el 6 d’octubre de 1797. La torre de can Sitjar, la finca propietat del marquès de Castellvell a Vilapicina, on residia aquells dies el baró de Maldà, en Rafel d’Amat i de Cortada, era veïna a la masia de can Solà, a banda i banda de l’actual passeig de Fabra i Puig.

De rural a urbana

A finals del segle XIX, can Garcini era una propietat de la família Alòs, sense càrregues ni censos. En aquell mateix moment s’iniciava la urbanització del Guinardó, a partir de la parcel·lació de les finques dels masos Guinardó i Viladomat promoguda per Salvador Riera i aprovada per l’ajuntament de Sant Martí de Provençals el 19 de febrer de 1897. Anterior a aquesta data, però, els terrenys de can Garcini patiren una primera afectació. El 28 de novembre de 1893, el Butlletí Oficial de la Província, anunciava les expropiacions que s’havien de dur a terme per a la construcció del tramvia d’Horta, concessió promoguda pels propietaris Alexandre de Bacardí, Josep Comes d’Argemir, Francesc Mascaró i Pere Fargas. L’antiga carretera d’Horta, per on havia de passar el tramvia (en un primer moment de tracció animal) s’havia d’eixamplar i regu-

laritzar de manera que can Garcini va perdre 97,12 metres².

Les següents actuacions de Lluís Ferran d'Alòs anaren encaminades a definir els límits de la seva finca respecte als propietaris veïns, de cara a l'obertura de carrers. El 13 de gener de 1897 es marcaren els límits amb les parcel·les del magatzemista de paper Manuel Soler i Roca, dibuixant-se el futur carrer Teodor Llorente (en aquell moment denominat passatge de la Unió). El 30 de juliol de 1900 es feu el mateix amb les parcel·les que posseïen Climent Mas i els germans Pere i Manuel Romani, uns terrenys que anteriorment havien format part de can Sellés. Aquest nous límits configuraren els carrers del Xiprer i el passatge Llívia (passatge Occident en aquell moment). Uns mesos més tard, el 8 de maig de 1902 es fixaren els límits amb les propietats de Salvador Riera, al voltant del carrer Escornalbou (Guinardó, aleshores). Tot el perímetre exterior de can Garcini iniciava un accelerat procés constructiu, mentre la finca dels Alòs es mantenia en la seva doble funció, rural i residencial.

Les coses començaren a canviar amb la mort de Lluís Ferran d'Alòs el 27 de desembre de 1904. Vint anys més tard va morir la seva esposa, Gertrudis de Dou. Del matrimoni havien nascut dotze fills, tres dels quals moriren abans dels 6 anys. Una altra filla, M. Pilar (monge del Sagrat Cor de Maria) va morir el 1911 quan tenia 28 anys. Quan s'esdevingué la defunció de la mare només quedaven vuit fills adults. D'aquests, quatre eren clergues, un jesuïta, dos preveres i un monjo de Montserrat. Els laics eren tres nois i una noia: Joaquim (que heretà el títol de marquès de Dou), Montserrat, Xavier i Ramon, el fill petit que donà continuïtat a la presència dels Alòs a can Garcini.

Ramon d'Alòs i de Dou va néixer el 13 de juny de 1885 al palau Dou, al número 31 del carrer de Sant Pere Més Baix de Barcelona. El 1906 acabà la carrera de filosofia i lletres. A la universitat es rodejà de companys inquiets per la cultura catalana, aspecte que marcà la seva vida. El 1907 entra a col·laborar a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i el 1920 n'esdevingué secretari general, substituint al defenestrat Eugeni d'Ors. El 1911 va anar a Roma a ampliar estudis convertint-se en un especialista en Dante i en Lluïl. Retornà a Barcelona, el 1913, ben acompanyat: el 6 de juliol de 1912 s'havia casat amb la napolitana Maria Maltese i Fiodo. El jove matrimoni va anar a viure a can Garcini, convertint el que fins aleshores era un lloc de vacances en una residència permanent. Al gener de 1914 tingueren el primer fill, Lluís, i més tard una filla, Montserrat. Les coses es torçaren quan Ramon, el setembre de 1925, va decidir acceptar el llegat de la família Mo-

Vista des de can Garcini en direcció al mas Guinardó. Al fons, el castell de Mascaró

Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

ner (avantpassats de la seva mare) amb la condició de què afegís el cognom Moner al seu propi, convertint-se en Alòs-Moner. Aquest testament va generar greus disputes familiars, de tal manera que un consell familiar dels germans va desheretar al germà petit. Aquest fet traumàtic afectà molt la salut de Ramon d'Alòs-Moner i la de la seva esposa, que morí el 1929. Un any abans, el 1928, les terres de can Garcini es repartiren entre els set germans restants. La torre i el jardí passaren a ser propietat de Montserrat d'Alòs i de Dou, la qual ho deixà generosament al seu germà petit perquè aquest i la família hi continuessin vivint. Els germans religiosos feren donació de la seva part al bisbat. Aquesta parcel·lació del terreny es va fer al voltant d'un nou carrer, el passatge Garcini i de la continuació del carrer Xiprer fins a Maragall.

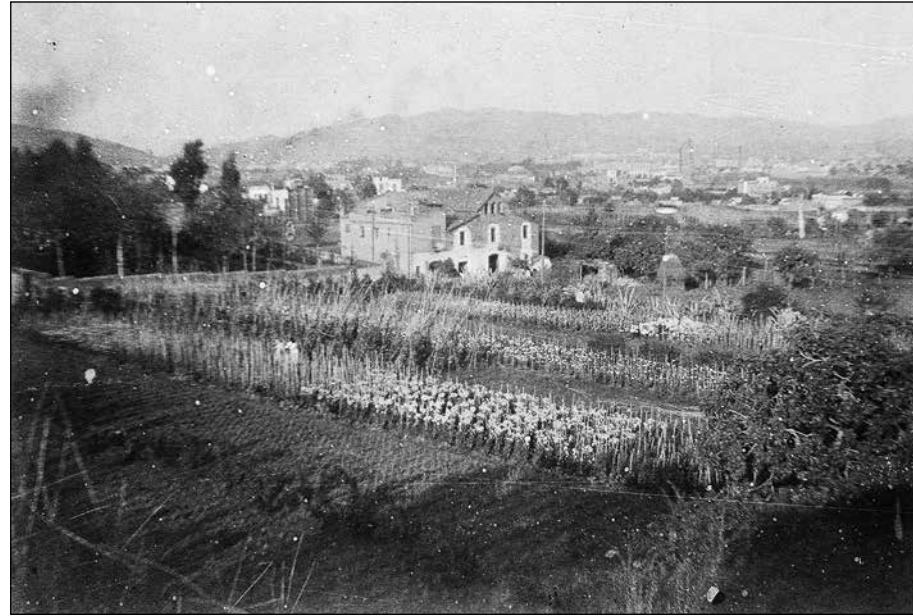
Les circumstàncies polítiques tampoc ajudaren al benestar de Ramón d'Alòs-Moner. La dictadura de Primo de Rivera va retallar la seva activitat professional a l'IEC,

a la Biblioteca de Catalunya i a l'Escola de Bibliotecàries. La torre del Guinardó va ser lloc clandestí de trobada de militants catalanistes, especialment d'Acció Catalana. Amb la proclamació de la segona República les coses milloraren però, de nou, amb l'esclat de la Guerra Civil es veieren truncades les seves aspiracions. Tres germans van ser sacrificats el 1936 per grups revolucionaris. Can Garcini esdevingué el refugi des d'on Ramon continuà les seves recerques filològiques. De cop estava ben sol, només acompanyat per la Tereseta, una bona dona que feia de majordoma des que anaren a viure al Guinardó, i pels masovers, l'Isidret i la Gracieta. El fill Lluís estava al front i la filla Montserrat a l'estranger. Quan entraren les tropes franquistes el seu món caigué fet a trossos. El 9 de febrer de 1939 (dues setmanes després de la caiguda de Barcelona) en Ramon d'Alòs-Moner va anar a visitar al seu antic amic Ferran Valls i Taberner, un catalanista de la Lliga que s'havia passat al costat de Franco. La trobada no va anar bé. Mentre esperava a la Diagonal l'autobús per retornar al Guinardó, un atac de cor el va sorprendre al mig del carrer, on va perdre la vida.

La seva germana, Montserrat d'Alòs, va fer donació de can Garcini al seu nebot Lluís d'Alòs-Moner i Maltese. La vida continuava, a pesar de tants desastres. A finals de 1941 Lluís es va casar amb Maria Vila i Clé i tingueren cinc fills. Tots van néixer i créixer a can Garcini. Començava una nova època, una nova història, més propera a nosaltres.

Can Garcini en perill

La situació en un lloc discret convertia la masia en un lloc adient per fer-hi trobades d'antifranquistes. Adela d'Alòs-Moner i Vila, en un llibre familiar sobre la Torre Garcini, escriu: "La casa sempre ha estat

Els camps de flors de can Garcini. Al fons, la masia veïna de can Girapells

oberta i va ser lloc de reunió molt concorregut pels estudiants. Durant els anys 1965-1966, a la planta baixa, es van fer reunions en el procés previ a la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) i també en la preparació de la Caputxinada (març 1966). També s'hi van fer moltes reunions i seminaris clandestins del PSUC (1965-1975). Durant un temps hi va estar amagat el seu arxiu. L'any 1969, la casa va ser escorcollada per la policia que va confondre una màquina vella de rentar roba que tenia dos rodets per escórrer, tenyits de blauet, amb un ciclostil clandestí." Els fills, ja universitaris, omplien de vida les parets de l'antic edifici, amb el consentiment dels seus pares, persones demòcrates i d'idees progressistes. En Lluís i la Maria havien cursat tots dos una brillant carrera de Ciències Exactes i sempre visqueren del seu treball.

La seva economia modesta els permetia mantenir la torre i el jardí de can Garcini, mentre veien créixer blocs de pisos a l'entorn de la propietat. Al 10 d'octubre de 1885, uns forts aiguats ensorraren una part del terrat i una volta del primer pis. En aquell moment

El passatge Garcini encara per asfaltar després de ploure

Can Garcini va guardar durant tots aquests anys una abundant documentació històrica, obres d'art i una important biblioteca

es plantejaren si valia la pena refer la construcció o atendre les ofertes de compra que tenien sobre la taula. Cal tenir en compte que el Pla General Metropolità (PGM) de 1976 qualificava el terreny com a sòl en densificació urbana semi-intensiva (clau 13b) i, per tant, s'hi podia construir. Al final decidiren reconstruir la masia, unes obres que s'allargaren fins a 1987 i que costejaren sense cap mena d'ajuda institucional. Les tres plantes de l'edifici es transformaren en tres habitatges, amb els seus serveis corresponents, on hi feren residència els pares i dos fills. A partir d'aquell moment, amb més de setanta anys, el matrimoni es plantejà què fer amb can Garcini i com repartir l'herència entre tots els fills. Les despeses cada vegada eren més grans i no tota la família podia gaudir plenament de la casa.

A inicis de febrer de 1990 el senyor Alòs

va sol·licitar a l'Ajuntament de Barcelona les llicències per construir uns locals comercials i quatre habitatges al jardí, sense enderrocar la masia. El PGM permetia aquesta sol·licitud i, per altra banda, el Catàleg del Patrimoni de la ciutat aprovat el 1979 no la incloïa en el seu llistat. Aquí s'inicià un llarg plet que durà més de vuit anys entre la propietat i l'Ajuntament, especialment amb el regidor del districte, Albert Batlle. A través de diverses operacions dilatòries, l'Ajuntament mai els va concedir el permís sol·licitat. Per altra banda, el 1996 s'inicià el procés de revisió del Catàleg del Patrimoni i el 6 de febrer de 1998 el consistori va aprovar inicialment el Pla Especial de Protecció Arquitectònica de la ciutat de Barcelona a l'àmbit del Districte d'Horta-Guinardó. Ara sí, can Garcini apareixia en el llistat amb el nivell de protecció C (bé amb elements d'interès). Després de molts recursos, al·legacions i actuacions judicials, can Garcini va quedar inclosa al Catàleg només amb el nivell D: bé d'interès documental. És a dir, que es podia tirar a terra la masia i conservar la memòria escrita i gràfica del seu passat.

El 23 de novembre de 1999 va morir Lluís d'Alòs-Moner sense haver pogut resoldre el futur de la propietat. Davant de tants impediments i de cara a un repartiment just de l'herència entre tots els germans, la família decideix, no sense dolor, vendre la finca al constructor Núñez i Navarro. La mare i els dos fills que residien a la masia s'hi pogueren estar fins a l'any 2010. Els Alòs abandonaven una propietat que havien gaudit des de 1882. La casa havia guardat i ampliat durant tots aquests anys abundant documentació històrica, obres d'art i una important biblioteca, un conjunt únic al Guinardó que s'ha donat per parts a diverses institucions catalanes.

Acabem tornant al text d'entrada d'aquest article. Esperem que l'Ajuntament de Barcelona arribi a un acord amb l'actual propietari de can Garcini per garantir que la llarga història que he exposat tingui continuïtat en un llarg futur.

Pintura mural reivindicant la masia i els jardins de can Garcini